

Kattaus kriittisiä näkökulmia sotaan ja väkivaltaan

Susanna Hast & Noora Kotilainen (toim.): *Sodan pauloissa: Militarismi suomalaisessa yhteiskunnassa*. Helsinki: Gaudeamus, 2024, 363 s. ISBN 9789523452510

Suomi on monella mittarilla arvioiden maa, jota voi kutsua pitkälle militarisoituneeksi yhteiskunnaksi: miespuoliset kansalaiset ovat asevelvollisia ja kaksi kolmasosaa miesikäluokasta sekä joukko vapaaehtoisia naisia suorittaa varusmiespalveluksen. Reservi, sodan ajan joukot ja tykistö ovat Euroopan suurimpia. Ei ole näköpiirissä, että tuore NATO-jäsenyys tai kyselytutkimuksissa todetut kansalaisten puolustuspoliittiset mielipiteet olisivat muuttamassa näitä rakenteita lähitulevaisuudessa. Maailmanpoliittinen tilanne pitää esillä varautumista ulkoisiin uhkiin ja vaikuttaa siihen, miltä tulevaisuus näyttää. Yhteiskunnan ja kulttuurin eri alueille ulottuva konsensus puolustus- ja turvallisuuspolitiikkaan liittyvistä ratkaisuista tarvitsee kriittisiä puheenvuoroja hyväksytyjen totuuksien kyseenalaistamiseksi ja vaihtoehtojen muo- tolemiseksi.

Hastin ja Kotilaisen toimitama *Sodan pauloissa: Militarismi suomalaisessa yhteiskunnassa* on odotettu teos monimuotoistamaan sotatie- teellistä ja muuta sotaa ja ase- voimien asemaa koskevaa yhteiskuntatutkimusta Suomessa. Teoksesta välittyy toimittajien ja useiden kirjoittajien into tarttua aiheeseen ja artikuloi- da 2020-luvun Suomeen, sen instituutioihin ja olosuhteisiin pureutuvaa militarismin kritiikkiä. Kirjan luvut ovat sujuvaa tekstiä ja kirja on kokonaisuutena vetävä ja helppolukuinen vertaisarvioituksi tutkimuskirjallisuudeksi. Tekstit herättelevät pohtimaan, miten pitkälti yhteiskunnan eri alueet Suomessa ilmentävät aseelliseen puolustukseen ja valtion instituutioiden voimankäyttöön liittyvää hyväksyntää ja ylistämistä sekä miten kansalaisten olisi mahdollista pitää yllä val- pasta ja kriittistä asennetta demokraattisten instituutioiden turvaamiseksi.

Teos ei kuitenkaan lunasta kaik- kiah kirjassa itsessään esitettyjä lupauksia. Johdannossa toi- mittajat ilmoittavat, että "teos on merkittävä keskustelun- avaus sekä yhteiskunnallisesti että akateemisesti" (9) ja että teos edistää sotilaallisen vallan tarkastelua ja ongelmakohtien nostamista esiin "harppauksit- tain" (9). Kirja tuo sekä akatee- miseen että yhteiskunnalliseen

keskusteluun uusia avauksia ja soveltaa kriittisen militarismi- tutkimuksen käsitteistöä usei- siin eri yhteiskunnan aloihin ja ilmiöihin, jopa eläinten oikeuksiin ja huumausainepolitiikkaan. Vertaisarvioituksi uutta akateemista tutkimusta ja kes- kustelua käsitteleväksi kirjaksi teos on kuitenkin epätasainen. Osa luvuista on niin lyhyitä, että ne toimivat kyllä johdatuksina eri aihepiireihin, mutta ne ei- vät esittele alan kirjallisuutta laajasti ja monipuolisesti tai pohjaa näkökulmiaan selkeästi erottuvaan empiiriseen aineis- toon.

Historialliseen kuvaukseen, laadulliseen aineistoon tai asiakirjamateriaaliin tukeu- tuvina erottuvat veteraanien asemaa, kansallisia kriisiker- tomuksia, miesten asevelvolli- suuden oikeudellista perustaa, seksuaalivähemmistöjä varus- miespalveluksessa ja työn ja perheen yhteensovittamista upseerin uralla sekä kaupun- kitiloihin kohdistuvia turvalli- suuskäsityksiä koskevat luvut. Muissa on vahva ajankoh- taisanalyysiin pohjaava ote, mutta empiria, joka olisi voi- nut yllättää sekä kirjoittajan että lukijan, ei erotu selkeästi. Puolustusvoimia ja rasismia käsittelevässä luvussa tosin todetaan, että siinä hyödynne- tään "pääasiassa uutisaineistoa ja muuta anekdoottista mate- riaalia" (163). Kirjaan sisältyvät

maininnat suomalaisten puolustuspoliittisista mielipiteistä, vapaaehtoisesta maanpuolustustoiminnasta tai lainsäädäntöproesseista ovat yksittäisiä, vaikka juuri näissä suomalaisen yhteiskunnan lähes kyseenalaistamaton militaristiseksiin kutsuttava konsensus usein sijaitsee ja olisi myös empiirisesti analysoitavissa.

Kirja on ryhmitelty toimivasti kolmeen osaan, joista kaksi ensimmäistä pureutuu selkeästi kirjan luvattuun aihepiiriin. Alussa on muun muassa *Critical Military Studies*-lehden päätoimittaja Victoria M. Bashamin englannista suomeen käännetty teksti siitä, mitä kriittinen militaristitutkimus on. Se on tosin niin lyhyt, että ei tarjoa kovin kattavaa esitystä. Kirjan johdanto, Bashamin luku ja niitä seuraava "Kuinka militarisoitunut Suomi on?" luku yhdessä esittelevät aihepiirin kattavasti lukijalle. Viimeksi mainittu tukeutuu feministisen militaristitutkimuksen gurun Cynthia Enloen "tarkistuslistaan" eli aiemmassa tutkimuksessa esillä olleeseen runkoon. Argumentointi soljuu, mutta esimerkkien valinta ja esittely on paikoin harmillisen pinnallista. Esimerkiksi kokonaisturvallisuuden käsite esiintyy kirjassa pariin otteeseen, mutta sen määritelmää ja keskeistä sisältöä ei selitetä lukijalle. Kyseessä on suomalainen hallinnollinen

turvallisuusjohtamisen malli, jolla pyritään hallinnonalojen väliseen yhteistyöhön ja sitouttamaan julkinen sektori, yksityinen sektori, järjestöt ja kansalaiset työskentelemään häiriö- ja kriisitilanteissa. Malli on teknokraattinen ja siinä on paljon hedelmällistä kritisoitavaa, mutta lähisuhdeväkivallan liittäminen vastaesimerkiksi mallin puutteista ei osu maaliin. Suomalaisessa yhteiskunnassa lähisuhdeväkivalta on esimerkki sisäisen turvallisuuden kysymyksestä, jonka paikkaa kokonaisturvallisuuden rakenteissa feministinen tutkimus voisi parhaimmillaan eritellä kriittisesti.

Kirjan toisessa osassa käsitellään sukupuolta, alkuperää ja muita identiteettipolitiikkaan kytkeytyviä teemoja: miehille säädetyn asevelvollisuuden perusteluja oikeudellisissa lähteissä, kansalaisuuden saaneiden ja maahanmuuttotaustaisten suomalaisten asevelvollisten asemaa Puolustusvoimissa sekä työn ja perheen yhteensovittamista upseerin uralla. Aiheet heijastavat suomalaisessa yhteiskunnassa tapahtuneita muutoksia sukupuolten ja vähemmistöjen asemassa suhteessa asevoimiin. Tämänhetkisiä akateemisia trendejä kyseenalaistamatta useassa luvussa puhutaan kriittisesti sukupuolen binäärisyydestä, mutta ei juuri eritellä,

mitä sillä tarkoitetaan: ihmislajin biologista kaksijakoisuutta, miehiin ja naisiin liittyviä yhteiskunnallisia odotuksia ja stereotyyppioita vai yksilöllisiä sukupuoli-identiteettejä. Rautiainen tosin nostaa esiin lukunsa viimeisessä kappaleessa sukupuolen materiaalisuuden potentiaalisen sukupuoli-neutraalin asevelvollisuuden toteuttamiseen vaikuttavana tekijänä. Kriittisen tutkimuksen toivoisi tarjoavan myös mietittyjä ehdotuksia epätasearvoisten instituutioiden reformoimiseksi.

Ulkoisen ja sisäisen turvallisuuden rajankäynti tulee esiin selkeimmin kirjan kolmannessa osiossa, joka alkaa ansiokkaalla militarismin teemoihin kiinnittyvällä luvulla sodankäynnin ympäristötuhoista. Kolmas osa etenee eläinten oikeuksien ja tuotantoeläimiin kohdistetun systeemisen väkivallan käsittelystä huume-politiikan ja kaupunkitiloihin liitettyjen turvallisuuskäsitysten kautta rajaturvallisuuteen. Rajaturvallisuus kiinnittyy ulkoiseen turvallisuuteen ja militarisaatioon, mutta välissä käsitellyt teemat nakertavat kirjan uskottavuutta sotatieteellisen tutkimuksen kriittisenä haastajana. Sotametaforien käyttö on aihe, jota media-aineistossa tai muussa yhteiskunnallisessa puheessa todennäköisesti käsiteltäisiin kriittisesti yhteiskuntatieteelli-

sessä tutkimuksessa. Osin paradoksaalisesti kirjan kolmas osa liudentaa sodan käsitettä sitomalla sen väkivallan muihin muotoihin.

Teräväkin kriittinen keskustelu, jota kirja tarjoaa, on sekä akateemisessa tutkimuksessa että laajemmin yhteiskunnassa demokration elinehto. Aihepiirin kiinnittyessä erittäin ajankohtaiseen ja monessa mielessä elämän, kuoleman ja valtion olemassaoloa koskevaan aiheeseen, jään pohtimaan millä tavalla kriittisen militarismitutkimuksen näkökulmia on mahdollista soveltaa demokraattisempien päätöksentekoprosessien ja instituutioiden ylläpitämiseen. Käihkön ja Honigin luku Suomen Afganistanin operaatiosta tarjoaa tästä hyvän esimerkin. Tulevat vastaavat vertaisarvioidut teokset voisivat kiinnittää huomiota tarkempaan fokukseen, pienempään määrään lukuja ja yhtenäiseen otteeseen sekä empiriaan että niihin ilmiöihin ja toisiin tutkimusaloihin, johon kirja kohdistaa kritiikkinsä. Sodan pauloissa on laaja kattaus näkökulmia, kysymyksiä ja nos-toja tuleviksi aiheiksi yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen ja oppinnytteiden tekoon.

Linda Hart

Katsaus korona-ajan muutoksiin työssä ja yhteiskunnassa

Anne Mäkikangas & Pasi Pyöriä (toim.): *Korona-pandemia, työ ja yhteiskunta. Muuttuiko Suomi?* Helsinki: Gaudeamus, 2023, 344 s. ISBN 9789523452121

Anne Mäkikankaan ja Pasi Pyöriän (2023) toimittama teos *Koronapandemia, työ ja yhteiskunta. Muuttuiko Suomi?* käsittelee koronapandemian vaikutuksia suomalaisten työhön ja muuhun elämään. Teos tarjoaa ajankohtaisen katsauksen paljon puhututtaneeseen ja jokaisen elämään vaikuttaneeseen aiheeseen.

Kirjan otsikossa esitettyyn kysymykseen "Muuttuiko Suomi?" on kuitenkin haastava vastata kirjassa käytetyillä aineistoilla, sillä erilaisiin murroskohtiin liittyviä muutoksia on usein helpompi tarkastella etäältä vasta vuosien jälkeen. Tämän on osoittanut esimerkiksi 1990-luvun lama, jonka vaikutuksiin koronapandemiaa sen alkuaikoina toisinaan verrattiin. Pandemian vaikutukset työhön ja yhteiskuntaan olivat lisäksi hyvin erilaisia pandemian eri vaiheissa, mikä vaikeuttaa muutosten arviointia. Monet kirjassa käytetyistä aineistoista

on kerätty pandemian alkuaikoina ja siksi pandemian pitkäaikaisten vaikutusten arviointi, mihin kirjassa luvataan pureutua, on vähintäänkin haastavaa.

Olenaisempaa olisikin kysyä, "Miten Suomi muuttui?". Tätä kysymystä tarkastellaan kirjan 13 artikkelissa, jotka on jaettu neljään osioon. Artikkelit ovat monien kirjoittajien yhteistyötä ja käsittelevät laajasti erilaisia aiheita, kuten muutoksia työssä sekä harrastuksissa ja elämäntavoissa, perheiden ja opiskelijoiden kokemuksia korona-aikana sekä etätyöskentelyä, työhyvinvointia ja työelämän tulevaisuutta pandemian jälkeen. Kolme neljästä alaluvusta siis käsittelee muutoksia eri elämän alueilla ja yhdessä käsitellään kahden väestöryhmän, lapsiperheiden ja opiskelijoiden, kokemuksia muutoksia korona-aikana.

Artikkelikokoelmassa nostetaan useasti esiin koronapandemian luomat työelämän ja yhteiskunnan jaot, ja jo olemassa olevien jakojen syventyminen. Erityisesti kaksi keskeistä jakoa nousee esiin. Ensinnäkin teoksessa korostetaan jakoa etä- ja hybridityöntekijöihin sekä niihin työntekijöihin, joille etätyö ei ole mahdollista. Toiseksi nostetaan esille jako miesten ja naisten välillä.

Esimerkiksi Tiina Saari, Pasi Pyöriä, Tuija Koivunen, Minna